

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede → nr 6 | 2005

NYTT:
Lettlest inkludert
i artiklene

**Vennetreff på
datamaskin** side 14

innhold

Ragnhild lærer utviklingshemmede i Afrika om medvirkning i egen organisasjon. Side 18

Utviklingshemmede maler og tegner hver uke i Harstad. En kunstner hjelper utviklingshemmede å utvikle sitt særpreg. Side 26

Utviklingshemmede kommer med ideer til kurs om aldring. De deler tanker om å bli eldre. Side 24

samfunn for alle

Medlemsblad for Norsk Forbund for Utviklingshemmede
Sju utgivelser per år.
Årsabonnement: 300,- kroner
ISSN: 0803-5105
Redaktør: Vidar Haagensen
Forside foto: Vidar Haagensen

Adresse: Samfunn for Alle
NFU
Postboks 8953 Youngstorget
0028 Oslo
Sentralbord: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
Direkte: 22 39 60 61
E-post: vidar@nfunorge.org

Annonseakkvisitør: AMN A/S
Postboks 24, 3340 Åmot
Telefon: 32 78 17 50
Layout: Hvarings as
Trykk: Allservice as

av Vidar Haagensen

Er vi på rett vei?

For to år siden startet medlemsbladet med lettlest. Lettlest-teksten har stått i Lettlest-bokser. Det har vært korte utgaver av artiklene i bladet. Det slutter vi med.

Nå starter vi å inkludere lettlest i artiklene. Bladet får innhold, gode illustrasjoner og presentasjon på en enkel måte.

Alle borgere i Norge har rett til å ta del i samfunnet og delta på like vilkår. Tre av ti personer klarer ikke å lese en vanlig tekst. Nå til dags er vi avhengige av mye informasjon. Skal utviklingshemmede og andre med lesevansker delta på lik linje med andre, må vi legge om. I arbeidsprogrammet til NFU er det bestemt at all informasjon skal være tilgjengelig i lettlest form. NFU tar skritt i riktig retning for å få til dette. Omleggingen av Samfunn for alle bidrar til det målet landsmøtet i Alta satte.

Blander lett og vanskelig

Forskjellen mellom bladet før og nå er stor. Før var artikkelen og lettlestboksen hver for seg. Nå er innledningen til artikkelen og deler av teksten lettlest. Du ser forskjell på lett og vanskelig tekst. Lettlest teksten har større skrift. Nå leser du lettlest tekst. Noen artikler i bladet blir ikke lettlest. Lover og regler kan ikke være lettlest.

Omleggingen er en stor utfordring for redaksjonen. Vi må legge om gamle vaner. Alt er i forandring: Måten å hente informasjon og gjøre intervjuer på, måten å skrive artiklene på og hvordan vi bruker bilder. Å utvikle bladet til beste for alle lesere, er ikke gjort med denne utgivelsen. Det er en prosess vi ikke avslutter. Vi kan alltid få bedre bevissthet om utviklingshemmedes behov for tilrettelegging og innarbeide dette i bladet slik at vi tilfredsstiller alle lesere.

Er bladet bra?

Målet er å lage et bra blad. Nå har vi gjort store forandringer. Mer kommer, vi har startet på veien.

Liker dere bladet ?

Vi er spente.

Er bladet godt å lese?

Bildene - hva forteller de om teksten?

Er det lett å skille mellom lettlest tekst og vanlig tekst?

Fortell meg hva du mener om artikkelen Snakker sammen på datamaskiner. Den er på side 14.

Og hva mener du om artikkelen 25000 underskrifter til Høybråten. Den finner du på side 20.

Send svar med e-post til vidar@nfunorge.org. Eller til NFUs postadresse. Den står på nest siste side i bladet.

En gruppe utviklingshemmede i NFU hjelper oss i redaksjonen. Les mer om dem på side 22. De forteller oss om hva de leser i bladet. Vi gleder oss til å få tanker om bladet fra gruppa og leserne.

Før var lettlest i egen lettlestboks. Det slutter vi med.

Før

Nå

Nå er den lettleste teksten del av artikkelen.

Begrenser ikke tvang mot utviklingshemmede

Lov om sosiale tjenester kapittel 4A bestemmer bruk av tvang og makt mot utviklingshemmede. Den skal begrense bruk av tvang og makt. Men kommunene følger ikke loven.

Tekst og foto: Vidar Haagensen

Lov om sosiale tjenester kapittel 4A bestemmer når det er tillatt å bruke tvang og makt. Loven passer på så utviklingshemmede slipper tvang. Hvordan virker loven? Når en utviklingshemmet skader seg selv eller andre, er det aktuelt med tvang. Først prøver en alternativer til tvang. Hjelper ikke det, er tvang mulig. Det er regler for hvilken tvang som er lov å bruke.

Kåre slår seg selv med knyttneven i hodet. Miljøarbeider Svein hindrer det. Han holder hendene til Kåre. Svein skriver rapport om det. Kåre begynner

å slå seg i hodet hver dag. Svein og kommunen prøver alternativer til tvang. Kåre får flere timer med sanseterapi. Det hjelper. Kåre fortsetter å slå seg av og til. Kommunen søker om å få holde hendene til Kåre de få gangene. Det får de lov til. Et vedtak bestemmer at tvang i denne situasjonen er lov.

Rapporter fra hele landet viser at loven ikke blir fulgt. Helsetilsynet er en statlig myndighet. Det har ansvar for å passe på at kommunene ikke bryter loven. Nå undersøker tilsynet hvordan det står til med bruk av tvang og makt.

Landsomfattende tilsyn

Tilsynet retter seg mot kommuner eller bydeler som har fattet vedtak om bruk av tvang og makt. Eller har sendt melding til fylkesmannen om bruk av skadeavergende tiltak i nødssituasjon. Fylkesmennene og Helsetilsynet i fylkene gjennomfører tilsynet både ved systemrevisjon og ved stedlig tilsyn.

- Helsetilsynet vil gå gjennom rapportene fra fylkesmennene og analysere innholdet i dem. En rapport for

hele landet er tidligst ferdig i desember. Det kan drøye ut på nyåret, sier informasjonssjef Nina Vedholm. Helsetilsynet ønsker ikke å kommentere rapportene før den tid.

Tilsynet er valgt fordi tilsyn med sosiale tjenester i kommunene for 2003 og 2004 har vist at det forekommer bruk av tvang og makt overfor utviklingshemmede uten at det foreligger vedtak om det. Tilsynserfaringer viser også at det er kommuner som ikke i tilstrekkelig grad sikrer at ansatte sender melding om skadeavergende tiltak i nødssituasjoner. I noen kommuner får ikke de ansatte tilstrekkelig tilbud om opplæring og veiledning.

Oppmerksomhet

- Før var det ikke lov med tvang og makt. Men utviklingshemmede ble utsatt for tvang. I debatten om vi skulle ha en lov som regulerte det, sto ulike miljøer opp mot hverandre. I 1999 kom loven for å begrense tvang og makt. Det førte til større innsyn og innsikt i problemene. Fagmiljøene rettet oppmerksomheten sin mot å arbeide med alternativer til tvang, sier Leif Hugo Stubrud, psykologspesialist i Habiliteringstjenesten i Østfold.

Et råd fulgte praktiseringen av loven fra 1999 til 2002. Aslak Syse, som var leder for Rådet, sa i 2002 til Samfunn for alle:

- Utviklingshemmede opplever mindre tvang og makt etter at loven ble innført. Den totale mengden av både urettmessig og rettmessig bruk av tvang har gått ned. Den rettmessige bruken av tvang synker på grunn av

“Sammenheng mellom velferd og begrenset bruk av tvang må dokumenteres.”

“- Helsedirektøren bør stille seg spørsmålet: Hva gjør at loven blir brutt?” sier Leif Hugo Stubrud.

alternative tiltak for å begrense utfordrende atferd. Da loven ble vedtatt var flere skeptiske. De mente loven kunne åpne for mer bruk av tvang.

- Loven førte til bedre kontroll. En viktig forutsetning var en offentlig oppmerksomhet. Det var diskusjon rundt loven i media og diskusjon i

som fører til faglig utarming og manglende mulighet for overlapping mellom tjenesteyterne. Fokus er på økonomi og ikke omsorg. Det blir utført mye samvittighetsfullt godt arbeid, men rammene tjenesteyterne jobber innenfor, er ikke gode nok.

- Spesialisthelsetjenesten har også press på seg. Vi i Helse Øst misunner Helse Midt-Norge som får en opptrapping av spesialisthelsetjenestene. Vi skulle gjerne kunne gi mer veiledning og faglig støtte.

- Videre må ikke Fylkesmennene svekkes, men få større mulighet for tilsyn og veiledning. Avslutningsvis må vi få et forskningsprogram som ser på levekår for utviklingshemmede på bred front. Sammenhengen mellom velferd og begrenset bruk av tvang må dokumenteres.

“Fokus er på økonomi i kommunene - ikke omsorg”

Tvilen om loven er tjenlig synes å være borte.

Rådet foreslo å gjøre loven permanent og plassere loven i kapittel 4 i lov om sosiale tjenester. Det er kapittelet om de ordinære sosiale tjenester. Rådet ville plassere loven her for å understreke at beste middel for begrense tvang og makt er et godt ordinært tjenestetilbud.

Loven med endringer ble innført fra 2004.

fagmiljøene. De siste to til tre årene har oppmerksomheten forsvunnet. NFU, Helsedirektøren og fagmiljøene må sette spørsmålet høyere opp på dagsorden igjen, sier Stubrud.

- At Helsedirektøren nå er rystet og forventer at kommunene forholder seg til loven er vel og bra. Men han burde stille spørsmålet: Hvorfor forekommer bruddene på loven?

- En del av forklaringen på lovbruddene er stram kommuneøkonomi

Utviklingshemmede får bedre hjelp med ny lov

Utviklingshemmede trenger ofte hjelp med penger. Det er regler for den som hjelper. Lov om vergemål bestemmer hva hjelperen kan gjøre. Politikerne vil endre loven. Et forslag er lagt fram. NFU er fornøyd.

Tekst: Vidar Haagensen

Foto: Okular

Flere utviklingshemmede trenger hjelp til å passe på pengene sine. Alle utviklingshemmede trenger støtte til å få god velferd fra kommunen. Du søker på tilbud og går i møter. Det trenger en utviklingshemmet hjelp til.

Et utvalg har kommet med forslag til hva utviklingshemmede får hjelp til å gjøre. Regler for dem som hjelper er foreslått.

- Utvalget har gode forslag til ny lov om vergemål. Regjeringen må støtte endringene. Det er viktig for NFU, sier Hedvig Ekberg, juridisk konsulent i NFU.

Bedre rettsikkerhet

Ekberg har utarbeidet høringen fra NFU på bakgrunn av politisk behandling i organisasjonen.

- NFU er positive til forslaget fra

- Ny lov vil styrke rettsikkerheten for utviklingshemmede og gi en enklere hverdag, sier Hedvig Ekberg, juridisk konsulent i NFU.

utvalget. Det vil gi en bedre rettssikkerhet for utviklingshemmede. Person med utviklingshemming vil få sine behov og ønsker bedre ivarettatt, sier hun.

Et viktig forslag er omorganisering av overformyndieret fra kommunalt til et statlig regionalisert overformynderi.

- Omorganisering er positivt. Vi forventer at økonomi til å gjennomføre omorganiseringen blir bevilget. Med et overformynderi i hver kommune opplever vi ofte at kompetansen er dårlig og forskjellsbehandlingen stor.

Forskjellsbehandling opplever vi ofte selv i den klagesaksbehandlingen som de 18 fylkesmannsembetene i dag utfører, sier Ekberg.

Minst mulig inngripen

Forslaget legger opp til et vergemål som gir minst mulig inngripen i den enkelte utviklingshemmede sitt liv. Minste middels prinsipp blir benyttet. Det vil derfor bli mulig å få et begrenset vergemål på de områder der en trenger hjelp. Det kan være på enkelte økonomiske forhold eller hjelp til å få noen typer kommunale

tjenester. NFU ser meget positivt på denne intensjonen i forslaget.

- Forslaget legger til rette for hjelp til å ta egne valg. Med et differensiert vergemål beholder den utviklingshemmede også retten til egne valg på områder som ikke omfatter vergemålet. I dagens lov er vergemålet svært generelt, sier Ekberg.

Minste middels prinsipp benyttes også for rettshandelsevnen. Utvalget opprettholder adgangen til å frata en person den rettslige handleevne, og åpner adgang til å begrense handleevnefratakelsen til bestemte områder eller bestemte disposisjoner. Men dagens umyndiggjørelsesinstitutt oppheves i sin nåværende form. Det er foreslått at avgjørelse om fratakelse av rettshandelsevnen skal besluttes av domstolen. Det støtter NFU.

En nyskaping fra utvalget er samvergemål. En person som ber om det, kan settes under samvergemål hvis det foreligger behov for hjelp til å forvalte eiendeler eller ivareta egne interesser. Den som er satt under vergemål og vergen må handle i fellesskap for at en disposisjon skal være gyldig. NFU er positive til dette forslaget.

Skepsis til faste verger

Utvalget legger til grunn at det er personens pårørende som i utgangspunkt bør oppnevnes som verge. Utvalget sier "Er det ingen nærstående som vil være verge, må vergen finnes utenfor denne krets". NFU støtter dette synet. Det er spesielt viktig på det personlige området at den enkelte som trenger hjelp, har en verge som er spesielt engasjert i ens ve og vel, sier NFU i sin høringsuttalelse.

Av den grunn er NFU skeptisk til profesjonelle verger. Det gir ikke samme nærhet til personlige forhold, som er så viktig for en person med utviklingshemming. NFU påpeker også at profesjonelle verger kan komme i interessekonflikt som verge for flere.

Utvalget kommer med eksempel på profesjonell verge for flere i bofellesskap. Dette ser NFU kritisk på. Her vil en få gruppetenkning. Individuelle behov og interesser kan komme i konflikt med hverandre.

Godtgjøring

En verge skal som hovedregel ha krav på godtgjørelse for sitt arbeid, og samtidig ha rett til dekning av nødvendige utgifter fra den han eller hun er verge for. I de tilfeller hvor den vergetrengende er ubemidlet, eller bare har midler til personlig bruk, er det overformynderiet som skal dekke godtgjørelse og utgifter.

En svakhet ved forslaget er at utviklingshemmede må dekke godtgjøring for verge av egen lomme. Det bør være en statlig godtgjøring, mener NFU.

Personer med utviklingshemming trenger ofte hjelp til å ivareta sitt rettslige krav på hjelp. Det kan medføre stor innsats fra vergen for å påse at tilbudet er tilfredsstillende. Det kan bli mange møter og utarbeidelse av klager. Skal den enkelte utviklingshemmede selv betale vergen for arbeidet vil det bli kostbart.

NFU mener det er galt at mennesker som ikke har forutsetninger for å klare nødvendige gjøremål, som andre selv klarer, skal belastes med kostnader for å kjøpe seg denne hjelpen. Personer med nedsatt funksjonsevne må få kompensert de merkostnadene den reduserte funksjonsevnen medfører.

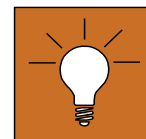
- NFU mener at det fra et velferds-politisk perspektiv vil være riktig at det offentlige dekker disse utgiftene som en del av trykkesystemet eller på annen måte, sier Ekberg. NFU har tvilt seg fram til at pårørende som er verge, bør få godtgjøring.

Rett til disposisjoner

I følge utvalgets forslag så beholder den som helt eller delvis er fratatt handleevnen retten til visse disposisjoner. Dette gjelder retten til å

avtale om arbeid, råde over midler en selv har tjent og egen husholdning. I disse tilfellene er det gitt verge eller overformynderiet myndighet til senere å vurdere og beslutte om også personen skal miste retten til å råde over selververv og egen husholdning.

Denne beslutningen behøver altså ikke å domstolsbehandles. Beslutningen kan påklages. En slik regel er ikke NFU enig i. For personer med utviklingshemming vil klagemuligheten ikke bli reell. Det kan ikke forventes at en verge, som har tatt avgjørelsen om å frata resthandelsevnen, kan eller vil bidra til å få satt opp en klage. NFU mener at rettssikkerheten for den enkelte ikke blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte med forslaget.

Ny lov tar tid

Ny lov tidligst 2007 eller 2008? Det er vanskelig å si. Alt avhenger av tempo til Justis- og politidepartementet, regjering og Stortinget.

Høringsfrist på forslag til ny vergemål var i august. Bondevik-regjeringen foretok seg ikke noe med lovforslaget før den gikk av. Det har derfor vært stillstand i departementet.

Stoltenberg-regjeringen vil fremme et lovforslag for Stortinget etter å ha gått gjennom høringsvarene fra alle instanser. Det er ikke kommet noe tidspunkt for når det vil skje.

Vi vet derfor ikke når ny lov blir behandlet i Stortinget.

Vil du bli spilltester?

Vil du teste de nyeste dataspillene på markedet? MediaLT ønsker å komme i kontakt med funksjonshemmede, som vil teste dataspill. Lønn for arbeidet er gratis spill.

Spilltestene vil bli lagt ut på den nordiske nettsiden om dataspill og underholdning for funksjonshemmede: www.spillehula.no. Spilltestene vil derfor gi verdifulle innspill til andre funksjonshemmede, foresatte og fagfolk om hvordan spillene kan tilpasses for at funksjonshemmede kan bruke dem. Dessuten vil vi gjennom spilltestene samle erfaringer som kan viderefordles til utviklerne av spillene. To av de store multinasjonale selskapene på området har sagt ja til å gi oss sine spill gratis, og vi er takknemlige for den positive innstillingen Microsoft og Electronic Arts har vist i denne saken. Kontaktene med disse store selskapene vil også være verdifull når tilbakemeldinger skal gis til spillutviklerne. Spilltesterne vil få tilsendt testkriterier som skal brukes i forbindelse med

Moro med spill i Spillehula - MediaLTs tilrettelagte spillerom (Foto: MediaLT)

gjennomføringen av testene. Disse testkriteriene vil hjelpe testerne til å få sjekket de mest vesentlige faktorene i forhold til tilgjengelighet for funksjonshemmede, og sikre at testene blir gjennomført på en mest mulig lik måte. Spilltestene er en del av pro-

sjektet Underholdende programvare for mennesker med sammensatte lærevansker (UPS-prosjektet). NFU er med i UPS-prosjektet. Hvis du ønsker å bli en spilltester, kan du enten ringe 21 53 80 10 eller sende en e-post til info@medialt.no.

Vandelsattest

Helse- og omsorgsdepartementet har sendt et forslag til lovendringer på høring slik at personell som skal yte helse- og sosialtjenester til barn eller utviklingshemmede skal avkrevs politiattest.

Omlegging til lettlest

Samfunn for alle er forsinket. Det er på grunn av omlegging til inkludert lettlest. Vi beklager dette. Vi har gjort endringer i utforming også. Både artikkelform og utforming av bladet vil bli justert videre. Vi er ikke i mål. Å skrive godt lettlest er en kunst. Den behersker vi ennå ikke. Lettlest i denne utgivelsen er derfor ikke fullgod.

av Helene Holand

Når bestemmer utviklingshemmede i NFU?

I NFU er det personer med utviklingshemming, deres familier og andre med hjerte for vår sak. Før var NFU en organisasjon for foreldre. Det var slik den startet opp. Nå spør jeg som forbundsleder: Er vi fortsatt en organisasjon for foreldre? Slipper utviklingshemmede for lite til? Vi har søsken til utviklingshemmede som er engasjert i organisasjonen. Det er vi glade for. Vi trenger dem. Men er utviklingshemmede i sentrum? Får dere komme til ordet? Får dere uttrykke ønsker, tanker og behov? Får dere bestemme i organisasjonen?

NFU er en veldrevet organisasjon. Formalitetene er på plass. Innkallinger og protokoller skrives forskriftsmessig, vi gjør skriftlige henvendelser og avgir høringsuttalelser til myndighetene. Vi regnes som en solid organisasjon som er til å stole på. Ville medlemmer med utviklingshemming drevet og ledet organisasjonen på samme måte? Nepp. Jeg er redd for at vår struktur og våre

Utviklingshemmede diskuterer hva de vil spørre politikerene om.

rutiner skaper en avstand til og en fremmedgjøring for medlemmer med utviklingshemming.

Jeg tror det er på tide at vi begynner arbeidet med reelt å inkludere medlemmer med utviklingshemming i organisasjonen. Vi må arbeide nedentil og opp. La medlemmene i større grad legge premisser for hva organisasjonen skal arbeide med. Medlemmer med utviklingshemming trenger hjelp og støtte som aktive bidragsytere i organisasjonen. Utfordringen er hvordan vi gir støtten. Vi foreldre har lenge lagt fram våre ønsker å behov. Nå er det utviklingshemmede sin tur.

Tørr vi foreldre slippe til utviklingshemmede i NFU? Tør vi endre på måten vi arbeider? Organisasjonen må endre seg for å slippe til utviklingshemmede. Vår erfaring er at utviklingshemmede må ha konkrete spørsmål og svar. Vår politikk må bli konkret. Den blir enklere å forstå. Vi må bruke flere eksempler. Vårt budskap blir tydelig. Jeg tror organisasjonen vil tjene på det. Får vi det til, vil NFU gå et langt skritt framover. Det vil kreve prøving og feiling. Tenk for en spennende vei det kan være!

Landsmøtet

Enten dere tror det eller ei, landsmøtet nærmer seg. Det er bare et år til. På landsmøtet bestemmer vi politikken til organisasjonen. Vi bestemmer hva vi skal arbeide med. Det skrives i et arbeidsprogram.

Hvem kommer på landsmøtet? Det er landsstyret og utsendingene fra fylkeslagene. Utsendingene blir valgt av fylkeslaget. De får tillit av fylkeslaget til å stemme på landsmøtet.

Det er viktig for meg som forbundsleder at utsendingene får fremme saker og delta i debatten på egne premisser. Alle våre medlemmer bør ha noen som taler for dem på landsmøtet. Det bør være personer som er i samme situasjon som dem.

Bjørn Erik Øisjøfoss taler utviklingshemmede sin sak på landsmøtet i Alta.

Fylkeslederne krever ny rapport om utviklingshemmede

To ganger i året møter fylkesledere og landsstyret til samling. I september var de samlet. Tema var levekår for utviklingshemmede. Politikerne må på nytt sette personer med utviklingshemming på dagsorden. Myndighetene må lage ny rapport om utviklingshemmede. Det mener fylkeslederne.

Tekst og foto: Vidar Haagensen

Alle følger med når Helen Holand henger opp ark på veggen. Fylkeslederene diskuterer og kommer fram til saker å arbeide med.

På samlingen var det innledere som fortalte om levekårene for utviklingshemmede. Lavekår betyr hvordan du har det i hverdagen. For eksempel om du har aktiviteter på fritida eller snakker med naboen din. Fylkeslederne vil at politikerne tar levekårene til utviklingshemmede på alvor. Myndighetene kan bestemme at en rapport blir lagd. Et utvalg skriver rapporten. Den blir kalt en offentlig utredning. I den kommer utvalget med forslag til endring av politikken for utviklingshemmede. Politikerne diskuterer forslagene. De må bestemme seg for hva utviklingshemmede har krav på. Derfor ønsker fylkeslederne en offentlig utredning.

Et varsko

To innledere på fylkesledersamlingen kom med bekymringer om situasjonen for utviklingshemmede. Det var Jan Tøssebro, forsker ved Universitetet i Trondheim og leder for Statens råd for funksjonshemmede, og Gjermund Skeie, leder på habiliteringen for voksne i Hedmark.

Jan Tøssebro forsker på livsvilkårene for utviklingshemmede etter ansvarsreformen. Han presenterte resultatene fra forskningen på samlingen. Tøssebro peker på revolusjonen som forsvant. Det er blitt bedring i boforhold, men en nedgang i voksenopplæring, endringer i sosial kontakt er ikke stor og det er en forverring av fritidstilbudet for utviklingshemmede. Vi ser en framvekst av større bofellesskap og utviklingshemmede får boliger i det Tøssebro

omtalte som omsorgscontainere, der mange ulike grupper med bistandsbehov plasseres.

Tøssebros konklusjon var at vi trenger en gjennomgang av tjenester og levekår for utviklingshemmede med politisk legitimitet. Han mente et offentlig utvalg bør settes ned for å oppnå det.

Undersøkelse i Hedmark

Gjermund Skeie støttet dette kravet. Han presenterte en oversikt over undersøkelser av tilbudet for utviklingshemmede i Hedmark. De har innhentet opplysninger om sosiale tjenester fra kommunene siden ansvarsreformen. Det var flere alvorlige tendenser å spore i de oversiktene de sitter på. Blant annet er det et stort og voksende antall voksne utviklingshemmede som bor i foreldrehjemmet og ikke har fått eget

hjem. Tiltaksplasser for arbeid og dagsenterplasser har en dramatisk nedgang fra 1992 og fram til i dag. Skeie peker på at det er en kamp mellom stat og kommune om midler og ansvar. Tjenesteapparatet er derimot avhengig av et samspill for å gjøre en god jobb og utviklingshemmede blir derfor taperen i denne kampen. Skeie fortalte videre om Amsterdam-manifestet som er en erklæring om gode helsetjenester for utviklingshemmede. Han kunne vise til mangler på kunnskap om og tilrettelegging for utviklingshemmede i primærhelsetjenestene. Dette på bakgrunn av en spørreundersøkelse foretatt i de nordiske landene. Han viste resultatet for Norge. Det kom fram at primærhelsetjenesten hadde store mangler i tilrettelegging og oppfølging av utviklingshemmede. Det alvorlige i undersøkelsen er at tilsynsmyndighet og politikere tror at tjenestene er gode.

Etter innledningene diskuterer fylkeslederne i grupper. Spørsmålet er hva NFU må gjøre for å bedre situasjonen for utviklingshemmede. Fylkeslederne kom fram til fem saker å jobbe med. De skrev det opp på en tavle.

Gode diskusjoner

Fylkeslederne var opptatt av hvordan NFU skulle få satt i gang en prosess for å få en offentlig utredning. Gjennom gruppearbeid kom fylkeslederne fram til fire andre saker de var opptatt av. Det var å tydeliggjøre at tjenester er uavhengig av bolig, rettighetsfesting av brukerstyrt personlig assistent, lønning eller frikjøping av tillitsvalgte for å arbeide for organisasjonen og at NFU må bli mer offensiv i sitt arbeid.

Informasjonsarbeidet ble diskutert. Frode Alne Bolin pekte på at ulike mediasaker krever forskjellige strategier. Det er forskjell på saker vi velger å reagere på, saker vi blir bedt om å kommentere og saker vi selger inn til media. Det siste er å foretrekke, understreke han. Hvordan NFU reagerte på intervjuet med Margreth Eckbo, ble livlig diskutert på samlingen. I Magasinet Dagbladet hadde Eckbo uttalt at katten hennes var så dum at hun trodde den hadde Downs syndrom. Noen mente en ikke skulle reagere på slike uttalelser, mens andre syntes NFU burde gå klart ut og reagere i media.

Administrasjon

Pia Ribsskog er sekretær. Siden i fjor høst har hun arbeidet i NFU. Hun er fast ansatt fra september. Pia har tidligere jobbet i barnehage og som sekretær i Jernbaneverket.

Vegard Thise jobber ikke mer i NFU. Siden januar var han sykemeldt. Nå har han sagt opp. Han fortsetter med

å studere. Oppgavene hans er fordelt i administrasjonen.

Flere medlemmer

Statistikk pr. 30. august viser at NFU nå har 7172 betalende medlemmer. Det er 256 flere enn på samme tid i fjor. Det er totalt i år registrert 398 nye medlemmer og 266 utmeldinger.

En oversikt med tallene fra august 2004 sammenlignet med august i år viser at Møre og Romsdal og Nordland fylkeslag ligger på topp med en økning i medlemstallet på 69.

- Flotte idrettsleker

I sommer var det sommeridrettsleker for utviklingshemmede. Det er det hvert år. I år var det i Bardu. Stedet ligger i Troms fylke i Nord-Norge.

- Åpningssermonien var en fin og verdig opplevelse. Flaggborg, bunadkledde arrangører og korpsmusikk satte god stemning i deltagerne og medhjelpere, forteller Solveig Nylund, leder i NFU Troms.

Lokalitetene rundt lekene var samlet og enkle å finne frem til. Kort avstand mellom idrettsbane og Barduhallen gjorde det lett for alle å kunne innhente informasjon, finne kantine, sanitæranlegg og informasjonssentra. Informasjon om fremdrift i lekene var

lagt ut både skriftlig og via data, noe deltagerne brukte jevnlig.

I forkant var NFU med i planleggingen. Bardu har tidligere erfaring med samme stevne, og kunne dra veksler på det.

- NFU var tilstede under lekene med stand og opplysninger om organisasjonen. Dette ble godt mottatt, og vi fikk mange fine samtaler om idrett og målsettinger, sier Nylund.

Sekretariatet var effektive, og alt virket som det "gikk på skinner". Noe skjedde nok bak kulissene, men det nådde ikke ut til deltagerne og satte ingen demper på stevnet. Samarbeidet var godt.

- NFU opplevde stevnet som godt planlagt og gjennomført. Takk til Bardu kommune som stiller med godt tilbud. Forsvaret var også en stor bidragsyter. Takk til dem, avslutter Nylund.

Ny rekord

I september hvert år er det kulturhelg i Møre og Romsdal. I år var det ny rekord med 175 deltagere.

Kulturhelga var i Molde på Rica Seilet og Bjørnsonhuset. Kursene med bowling og musikk er det flest som ønsker seg. Noen deltagere får det de har valgt som nummer to. Ellers får alle det kurset de ønsker seg.

Aktivitetene er mange i løpet av helgen. Deltakerne padler, ror, rir, bowler, danser folkedans og disco, de spiller teater, tegner, maler, synger, spiller musikk, går natursti, har drama, steker og spiser pinnebrød, støper lys, lærer om førstehjelp og brannslukking.

BPA til folket

Solveig Lohne Ørum er fylkesleder i NFU Aust-Agder. Hun ble valgt på årsmøtet i vår. Solveig prøver seg som leder etter flere år i valgkomiteen. Tidligere har hun hatt andre verv i NFU. Nå trenger hun tid til å bli kjent med organisasjonen igjen.
- Jeg vet ikke helt hva jeg går til, sier hun og smiler.

De siste årene har hun vært opptatt med brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Solveig er også aktiv i Menneskeverd. Det er en kristen organisasjon. De arbeider med spørsmål om funksjonshemmedes menneskeverd, selektiv abort og aktiv livshjelp i stedet for aktiv dødshjelp.

Solveig Lohne Ørum og sønnen Rune arrangerte frigjøringsdag med åpent hus hos sønnen da han flyttet inn i eget hjem med personlig assistanse. Solveig er ei dame med engasjement. Mye går med på å promotere BPA. Så når vi spør om hva hun er mest opptatt av for tida ler hun bare.

Men mye tid går med til å sette seg inn i hvordan fylkestyret arbeider og hvilke kunnskaper hun må skaffe seg som fersk leder. For hun har ikke vært så aktiv på en stund.

- Jeg har sittet i valgkomiteen i tre år, men ble utfordret til å ta ledervervet. Og jeg er nysgjerrig på hvorfor det er så vanskelig å få noen til å bli leder. Nå får vi se hvordan det går, sier hun.

Solveig bor på Hisøya utenfor Arendal. Hennes lokallag er NFU Arendal og omegn. Hun har lang fartstid i organisasjonen. Solveig har hatt en rekke verv i organisasjonen.
- Jeg tror det var i 1979 jeg meldte meg inn. Var med og startet lokallag i mars 1980. Var kasserer og ble sein-ere med i fylkeslagsstyre. En periode var jeg med i landsstyret, den gang NFU hadde det. Så møtte jeg veggen og sluttet å

være aktiv.

- Det gikk mange år før jeg igjen engasjerte meg. Da var det BPA som fikk meg til å komme i gang.

Hva arbeider du med?

- Jeg er arbeidssøkende og har jobbet med litt av hvert. Vekter, selger, dagmamma og daglig leder for Arendal bibelskole er noen av mine erfaringer. Jeg ønsker ikke å gå tilbake til en omsorgsyrke. Det har jeg fått nok av, sier hun.

Solveig ønsker gjerne å få en jobb der hun kan arbeide for at flere skal få denne BPA.

Og på fritida utenom NFU?

- Jeg er aktiv i Uloba, forteller Solveig. Hun kjempet for at sønnen Rune skulle få brukerstyrt personlig assistanse. Det fikk han for to år siden.

- Så er jeg med i Menneskeverd, fortsetter hun. Det er en kristen organisasjon med 10 000 medlemmer på landsbasis. Den er opptatt av å diskutere retten til liv og menneskets verdighet og

verdi.

- Å ha en utviklingshemmet i familien gjør noe grunnleggende med ens verdier. Det vil jeg formidle gjennom organisasjonen.

Snakker sammen på datamaskiner - får et bedre liv

Lena og Bård bor i Narvik. Wigdis og Geir i Bodø. De treffer hverandre bare på NFU-samlinger. Nå kan de møte hverandre uten å være på samme sted. De kan se hverandre og snakke sammen ved hjelp av datamaskiner. I september var de sammen for å teste hvordan det vil være.

Tekst og foto: Vidar Haagensen

Lena sitter foran datamaskinen. Hun ser Geir på skjermen og snakker med ham.

Lena Kristiansen, Bård Jenssen, Geir Fure og Wigdis Kristensen får hver sin datamaskin til å ha hjemme. Den har kamera og mikrofon. I datamaskinen er det et program som overfører bilde og lyd til de andre. Et bredbånd sender signaler mellom datamaskinene. Akkurat som telefonledningen sender stemmene våre fra telefon til telefon.

“Prosjektet skal vise om toveis lyd og bilde i sanntid kan gi økt livskvalitet for utviklingshemmede.”

Lena, Bård, Geir og Wigdis er samlet i Bodø for å lære seg å bruke utstyret. De lærer å ringe til hverandre. Det lærer de kjapt. Snart er praten i gang. De ringer hverandre, snakker litt og legger på. Så gjentar de det hele for å bli godt kjent med programmet.

Yngvar fra Høgskolen i Narvik og Mariann fra Avikom leverer programvare og teknisk løsning. De bygget opp et nettverk mellom fire bærbare pc-er i flere konferanserom på hotellet. Rundt de fire utviklingshemmede er det medlemmer av styringsgruppa, prosjektleder og arbeidsgruppa

i prosjektet. De legger til rette det tekniske opplegget, opplæring og all moroa under samlingen.

Lena, Bård, Geir og Wigdis lærer seg flere funksjoner i programmet og hvordan justere eget kamera. Så slipper de at kamera viser taket, men i stedet viser ansiktet i bildet.

Under samlingen var det mange utfordringer med det tekniske opplegget.

- Det er ikke bare bare å få datamaskiner til å fungere, sier Bård. Programmet hans må endres på. Han og de tre andre som skal ta i bruk utstyret hjemme, tok det hele med knusende ro.

Geir sitter et annet sted foran sin datamaskin.

Han ser på skjermbildet med Lena og snakker med henne.

Hver enkelt får en støtteperson til å hjelpe seg med tekniske problemer eller andre utfordringer med datamaskinen hjemme. Senere skal de fire lære bort bruk av utstyr og program til andre utviklingshemmede ut fra erfaringer de gjør seg.

Det var tid til hyggelige aktiviteter på samlingen. Fredag var de fire

på rockekonsert og så gruppa Turboneger. Geir fikk hilse på noen Turboneger-fans.

Lørdag var de på sjøen. Båten gikk i full fart over bølgene. Det var moro. Her er gruppa klar til å reise ut på sjøen.

Søndag ble avsluttet med fotballkamp på Aspmyra Stadion. Det var Bodø/Glimt mot Tromsø. - Jeg gleder meg til jeg kan treffe Geir og Wigdis på datamaskinen. Vi kan snakke om alt vi gjorde sammen i Bodø, sier Lena. I begynnelsen avtaler de faste dager og tidspunkt for å ringe hverandre. De kan fortsette på eget initiativ etter hvert. Senere skal de oppsummere hvordan det går.

Del av prosjekt

Samlingen er første del av et prosjekt. Det tar i bruk datateknologi som få utviklingshemmede bruker på grunn av mangel på tilrettelegging og støtte. Kommunikasjonsfor-

Bård Jenssen snakker vant med Lene på datamaskinen. Han har hatt utstyr hjemme lenge. Han snakker med faren sin og andre. Nå får vennene Lena, Geir og Wigdis mulighet til å snakke med Bård.

men som er tatt i bruk i prosjektet, senker terskelen for å uttrykke seg og oppfatte hva andre sier. Med bilde får utviklingshemmede med seg kroppsspråk og ser objekter og peker selv på objekter der verbalspråket ikke strekker til.

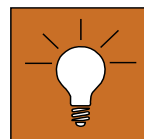
Prosjektet ønsker å vise at utviklingshemmede som får muligheten til å benytte utstyr og program, kan få et mer aktivt sosialt liv, en styrket identitet, handlekraft gjennom større nettverk og kan finne løsninger på hverdagsproblemer ved hjelp av opplegget.

Prosjektet skal dekke tre målgrupper. Første gruppe som startet opp i september, er utviklingshemmede med felles interesser og som kjenner hverandre fra før. De treffes på NFU-arrangement, men skulle gjerne hatt bedre kontakt utenom. Sms, telefon og e-post gir ikke god nok kontakt. Toveis lyd og bilde vil føre en ny dimensjon inn i hverdagslivet og gi følelsen av nærhet. De vil få felles opplevelser som kan styrke deres vennskap. Det er målet. Tiden vil vise om det blir resultatet.

Nye forsøksgrupper

Gruppen fortsetter to år og underveis skal de evaluere hvordan det går. To nye grupper setter i gang i løpet av ett og et halvt år. Den ene gruppen er utviklingshemmede som nettopp har flyttet hjemmefra eller er i ferd med å gjøre det. For utviklingshemmede er utflytting fra foreldrehjem til eget hjem en prosess med mange utfordringer. Mulighet for toveis lyd og bilde med andre i samme situasjon, kan være en viktig måte å gjøre denne prosessen lettere på.

Den andre gruppen er familier med barn eller ungdom som har utviklingshemming. For familiene og barna eksisterer det kurs og samlinger i offentlig eller NFU-regi der de får dele sine erfaringer med andre i samme situasjon. En krevende hverdag gjør det vanskelig for familiene å opprettholde kontakten i etterkant. Noen familier får derfor prøve toveis lyd og bilde for å se om de opprettholder kontakten, styrker samholdet og er en støtte for hverandre.

Økt livskvalitet med ny teknologi

Det er navnet på et treårig prosjekt som er støttet av stiftelsen Helse og Rehabilitering. NFU Nordland er ansvarlig for gjennomføring av prosjektet med flere samarbeidspartnere.

Prosjektet viser mulighetene informasjonsteknologi kan gi utviklingshemmede. Det kan bli en bedre hverdag med større nærhet til venner ved hjelp av datateknologi.

Samfunn for alle vil følge opp dette prosjektet videre. Vil du ha mer informasjon om prosjektet tar du kontakt med NFU Nordland.

Et år til landsmøte

NFU har landsmøte i slutten av oktober neste år. Det er øverste politiske myndighet i forbundet. Hundre utsendinger fra fylkeslagene og landsstyret kommer til Radisson SAS hotell på Lillehammer. De skal gå gjennom arbeidet fra det forrige landsmøtet og legge planer for de neste tre årene.

Valg på landsstyret

På landsmøtet er det valg på landsstyret. En komité ble valgt på forrige landsmøte i 2003. De kommer med sin mening om hvem som skal sitte i landsstyret. Det legger de fram i en innstilling 1. juli. Landsmøtet bestemmer hvem som skal sitte i landsstyret.

Medlemmene i valgkomiteen er Geir Markussen (leder), Leif Fiskvik og Eli Lidahl.

Skolekonferanse om den inkluderende skolen

NFU arrangerer landsomfattende konferanse i mars 2006

Har vi fått en inkluderende skole? NFU undersøker hvor langt vi er kommet. Vi utfordrer skolens ulike representanter, fra foreldre til departement, til å presentere sitt ansvar for gjennomføring av en inkluderende skole.

Konferansen er 28. og 29. mars 2006 på Quality Hotell Gardermoen. Sett av dagene. Innbydelse og program kommer senere.

Markering på FN-dagen

På FNs internasjonale dag for funksjonshemmede, 3. desember, har SAFO og FFOs ungdomsforum markering i Oslo.

Det blir en time utekonsert i Spikersuppa i Oslo sentrum med rap-gruppa Gatas Parlament. SAFOs ungdomsorganisasjoner holder appeller. Forumet krever en antidiskrimineringslov. En liste med sentrale saker for ungdom med nedsatt funksjonsevne vil bli overrakt regjeringen.

Ungdomsforum

SAFO og NFU har et samarbeid med Norges Blindforbunds Ungdom (NBFu), Norges Handikapforbunds Ungdom (NHFu) og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom (FFOu) om ungdomsarbeid.

I fjor

På den internasjonale dagen i fjor arrangerte ungdomsforumet en konferanse i Oslo med 140 deltakere. Tema var fritidsaktiviteter for barn og unge med nedsatt funksjonsevne. Ungdomsforumet ville vise utfordringer og muligheter for funksjonshemmede på fritida.

Norge

Ragnhild lærer utviklingshemmede i *Afrika*

Zambia

Ragnhild Gustavsén er aktiv i NFU. Utviklingshemmede i Afrika lærer nå av henne. Ragnhild forteller hva hun gjorde i landet Zambia.

Tekst: Vidar Haagensen

Bilder: Helene Holand

Fra en utviklingshemmet til en annen: Ragnhild viser Susan.

Interesseorganisasjonen for utviklingshemmede i Zambia samlet utviklingshemmede og ledsagere i to dager. Utviklingshemmede vil være aktive i egen organisasjon. NFU kom for å hjelpe til. Fra Norge kom Ragnhild Gustavsén, ledsager Else Randi Andreassen, bistandskonsulent Bettina Thorvik og forbundsleder Helene Holand.

Viktigste person var Ragnhild Gustavsén. Hun presenterte hva

hun gjør i NFU.

- Jeg holdt innlegg om å være aktiv i egen organisasjon. Jeg fortalte hva jeg gjør i NFU. Jeg holdt innlegget på engelsk. Det ble oversatt til lokalspråk. Flere forstår ikke vår engelsk, sier Ragnhild.

- De skjønte hva jeg snakket om. De forstår nå hva aktiv i egen organisasjon betyr. Nå kan de begynne å tenke på hva de skal gjøre selv.

Hva gjøre i Zambia?

Utviklingshemmede fikk oppgaver. De forteller om sine liv. Så sier de hva de får til selv. De forteller hva de trenger hjelp til.

- De snakket om hva de kunne gjøre for å bli aktiv i egen organisasjon, sier Ragnhild.
- Det var vanskelig å komme med forslag på hva de kunne gjøre. Ledsageren min gjorde det i gruppa for ledsagere, forteller Ragnhild. Det var egen gruppe for ledsagere og egen for

Ragnhild forteller om å være aktiv i egen organisasjon og utviklingshemmede følger med.

utviklingshemmede.

På bildet spiller de skuespill. Skuespillet blir funnet på mens de spiller. Hver enkelt får rolle. Så spiller de en bestemt situasjon.
- Det var gøy. Afrikanerne spilte at de krevde å få gjøre det de ville. Jeg og ledsageren min spilte en tenkt situasjon fra fylkesstyremøte. Jeg vil organisere tur. Hun bare stopper meg. Jeg står på mitt. Det ble skikkelig bra, forteller Ragnhild.

Sterkt inntrykk

Reisen ga Ragnhild noe å tenke på.

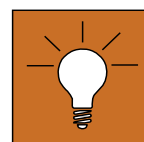
- Det var trist å se at de var så fattige. Vi var på et skolebesøk. De hadde ingen hjelpemidler. Elevene hadde det ikke godt der. Vi skulle hjelpe afrikanerne mer. Vi skulle prøve å

få FN til å hjelpe Afrika mer. En ny innsamlingsaksjon kunne hjelpe, sier Ragnhild.

Ragnhild skal holde kontakt med noen av de hun traff.

- To jenter fikk jeg god kontakt med. Jeg skal skrive med dem. De fikk adressa mi, avslutter Ragnhild.

Pilotprosjekt

Kurset i Zambia var et pilotprosjekt. Evalueringen av kurset vil fortelle hva en gjør framover. Det er første skritt mot det langsiktige målet om å gjøre utviklingshemmede til aktive deltakere i nettverket av ti interesseorganisasjoner for utviklingshemmede i sørlige Afrika, og i de nasjonale organisasjonene. NFU støtter det afrikanske nettverket økonomisk og med kunnskap og erfaring fra arbeidet i Norge og internasjonalt.

25 000 underskrifter til Høybråten

Før Stortingsvalget vil fire utviklingshemmede overrekke 25 000 underskrifter til Høybråten. De arbeider i to dager, men får det ikke til. Allikevel er de fornøyd. Hva er grunnen til det? Les og du finner det ut.

Tekst og foto: Vidar Haagensen

Før sommeren sier Bærum kommune opp arbeidstakere med utviklingshemming. Henning Furulund mener det er galt. Han starter en underskriftskampanje for å redde arbeidsplassene. 25 000 personer skriver under. Nå vil han overrekke dem til arbeids- og sosialminister Dagfinn Høybråten. Han vil at flere utviklingshemmede gjør det sammen med ham.

I sommer besøkte Henning organisasjonsleiren til NFU. En aktivitet er å lære om Stortingsvalget. Der treffer han Anne Jorunn Økland, Tom Høisveen og Jarle Holtet. De sier ja til å arbeide sammen med ham. Før valget møter de hverandre igjen. I to dager arbeider de. Høybråten møter de ikke, men de lærer mye av å prøve. Mye annet får de gjort også.

Mange oppgaver

De fire bestemmer at de vil overrekke underskriftene. Hver enkelt skal stille et spørsmål til

Alle er engasjert i diskusjonen. Representant for ansatte på arbeidssenter i Bærum vil ikke samarbeide. Å vise solidaritet er noen ganger vanskelig.

Høybråten. Det krever forberedelse. Første oppgave er å snakke med en rådgiver til Høybråten. Hun sier hun trenger et brev fra dem. Brevet skriver de sammen. De tenker mye på hva som er viktig å ta med. De sender det med e-post og venter på svar.

Ettermiddagen første dag går med til planlegging av møte. Alle skal spørre ham om noe de er opptatt av. Hva skal det være? Hva gjør vi når vi presenterer oss? På kvelden trener alle på å framføre spørsmål til Høybråten. Alle lærer hva du gjør for å huske det du skal si.

På bildet ser du de 25 000 underskriftene. Henning Furulund til venstre.

Læringen er konkret: Kari Bue registrerer et nytt medlem i NFU på datamaskinen. Tom Høisveen, Jarle Holtet, Henning Furulund og Anne Jorunn Økland følger med. Til høyre foran er Ragnhild Pehrson. Hun var lærer på samlingen.

Flere ganger må de øve foran de andre.

Andre dagen kommer en representant for et arbeidssenter i Bærum. De fire presenterer seg. Han er ikke sikker på om han vil være med på planen til gruppa. Det blir en lang diskusjon. Samarbeid viser seg å være vanskelig. Det selv om en er enig i saken.

Purrer på svar

De fire får ikke svar fra rådgiveren til Høybråten. Målet når de ikke. De fortsetter med noe annet. På organisasjonsleiren til NFU lagde utviklingshemmede spørsmål til de politiske partiene. Spørsmålene samlet

NFU i et brev. Det ble sendt de politiske partiene. NFU mottar få svar fra partiene. De fire ringer til Stortinget og snakker med partiene. De ber om raskt svar. Det er en god erfaring. Det er siste politiske arbeidet på dagene.

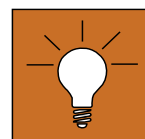
Tom Høisveen etter telefonsamtale til Stortinget. Han snakker om hva politikerne sa til ham.

Kurs koster

Ragnhild Pehrson står og skriver opp alle utgiftene for de to dagene. Samlingen er lagt opp som kurs. Hva det koster å ha kurs ser alle på. Når økonomien blir diskutert er ofte utviklingshemmede ikke med. Utviklingshemmede får derfor ingen kunnskap om det. Kunnskap om økonomi er viktig. Lærer på kurset er Ragnhild

Pehrson. Hun tror på å lære ved å prøve. De fire er fornøyd med resultat av de to dagene. De lærer mye om politikk og organisasjonen NFU. Mest lærer de om seg selv og hverandre. De lærer de kan hvis de prøver.

Veien videre

Nytt møte

Med på deler av kurset var Helene Holand. Hun lover kursdeltakerne et nytt møte to måneder etter treffet i september. NFU vil knytte gruppa nærmere det ordinære arbeidet i organisasjonen. Flere utviklingshemmede blir med i gruppa.

Hjelper bladet

Framover kommer gruppa sammen for å hjelpe Samfunn for alle. Vi legger om til mer lettlest. Personer med utviklingshemming er eksperter på å lese lettlest. Gruppa hjelper oss ved å fortelle hva de får ut av bladet. Det er den viktigste tilbakemeldingen vi kan få.

Aktuell ukeavis

KLAR TALE

www.klartale.no

Avisen alle kan lese

www.klartale.no
svar@klartale.no

☎ 69 30 09 30

Bestillingsnummer på heftet er IS-1298.

Veiledende hefte

Etterspurt hefte gitt ut av Sosial- og helsedirektoratet. "Barn og unge med nedsatt funksjonsevne – hvilke rettigheter har familien?" er blitt et bra hefte.

I 1990 ga Statens råd for funksjonshemmede ut et hefte om rettigheter for barn og unge med funksjonshemming. Det har vært stor etterspørsel etter dette. Endringer i rettigheter har medført at Sosial- og helsedirektoratet endelig har gitt ut et nytt hefte. Det er å finne på direktoratets nettside også.

Barn og unge med nedsatt funksjonsevne og familiene deres har behov for en rekke tjenester, tjenester som ofte gis av mange forskjellige instanser og etater. Heftet er ment å gjøre det enklere å finne fram. Heftet tar utgangspunkt i Gina som er født med funksjonsnedsettelse. Det viser hvilke rettigheter og muligheter hun og familien har fra fødselen til hun er om lag 20 år og hvor familien

kan henvende seg for å få hjelp. Det handler ikke om tilværelsen ved å ha et barn eller en ungdom med nedsatt funksjonsevne.

Det er bygget opp rundt temaene: de første årene, grunnskolen, videregående skole, utdanning, arbeid, bolig, tilbud til barnet, tilbud til familien og nyttig informasjon. Det er også et stikkordregister med henvisning til de ulike temaene.

Hefte med livserfaring

"Ni unge om sjelden funksjonshemming" er et tankevekkende møte med sterke livserfaringer. Vi møter de unge i dag og hvem de var for syv år siden.

Heftet er gitt ut av Frambu senter for sjeldne funksjonshemninger. Forfatter er Bitten Munthe-Kaas, som burde være kjent for Samfunn for alles lesere. Hun har gitt gode portretter i heftet. Av de ni er det to med utviklingshemming. Heftet avsluttes med intervju med fire fagpersoner som kommenterer sentrale tema som kommer fram i portrettene.

Sigmund Pedersen sier sin mening. Inger Lise Halmrast følger nøye med.

Deling av erfaring og meninger på samlingen. Fra venstre: Sigmund Pedersen, Inger lise Halmrast, gruppeleder Tor Henriksen, Tor-Åge Fallmo, Ingerid Engen og gruppesekretær Britt-Evy Westergård.

Et kurs om å være eldre med

Åtte utviklingshemmede kom med ideer til kurs om å være eldre med utviklingshemming. Det ferdige kurset blir laget ut fra forslagene.

Tekst: Britt-Evy Westergård

Tilrettelagt: Vidar Haagensen

Foto: Lars Åge Hynne og Frode Larsen.

Kurset blir for utviklingshemmede. Det er tenkt for personer på dagsenter og bedrifter med varig tilrettelagt arbeid.

Åtte utviklingshemmede er samlet for å dele sine tanker om det å bli

eldre. Tor Aage Fallmo fra Kongsberg sier:

- Jeg tenker mange ganger på det jeg skal gjøre når jeg ikke har jobben lenger. Da vil jeg sykle opp til graven til mor. Jeg stiller på graven og har med meg niste og kaffe. Så sitter jeg og koser meg. Lar tiden fly av gårde. Da tenker jeg på mor.

De snakker om hva de vil lære på et kurs om aldring.

Frem til nå har det ikke vært vanlig å tilby seniorkurs til personer som arbeider på dagsenter eller bedrifter med varig tilrettelagt arbeid (VTA-bedrifter). Det til tross for at det er vanlig å gi eldre personer i bedrifter tilbud om seniorkurs. Stort sett ser det ut til at seniorpolitikk er lite til stede på arbeidsplasser der personer

med utviklingshemming arbeider.

Nytt og spennende

På samlingen er det spennende aktiviteter. Aktiviteter for en god alderdom kanskje? Flere prøver aktivitetene for første gang. Åse Rustand, Gunnar Edvard Due og Tor Åge Fallmo surfer på Internett for første gang. Klas Helland, Jan Helge Sperle og Ingerid Engen skritter i vei med stavgang. Slik trening er helt ny for dem.

Inger Lise Halmrast og Sigmund Pedersen prøver aromaterapi. Det er massasje av kroppen med oljer fra planter. Da slapper du av. Inger Lise og Sigmund liker det veldig godt. På kvelden spiller Inger Lise Halmrast opp til bryggedans. Flere tar en svingom.

Sigmund Pedersen har godt tak på de taoistiske morgenøvelsene, mens ledsagerne Kirsten Johannesen og Svein-Helge Næset har større vansker.

Inger Lise Halmrast spiller opp til bryggedans. Åse Rustad koser seg med musikk og kaffe.

utviklingshemming

Morgengym dagen etter er taoistiske øvelser. Det er kinesisk gym med lette bevegelser og pusteøvelser. Det gjør deg bevisst egen kropp og du legger merke til pusten din.

Kurset er nødvendig

Samlingen legger vekt på glede og latter. Det kjennetegner en god fremtid som gammel. Kurset vil legge vekt på det også. Etter samlingen får kursgruppen flere telefoner fra deltakere som spør når kurset er ferdig. De vil delta. Kurset er etterlengtet, nødvendig og populært.

Når kurset er ferdig håper kursgruppen at arbeidslederne prioriterer det. Arbeidstakerne vil ha

nytte av det. Ledsagere til deltakerne blir viktig.

Arbeid før og etter

Kursgruppen er fornøyd med samlingen. De har i snart et år lagt planer for å tilby opplæring til godt voksne og eldre arbeidstakere i dagsentra og VTA-bedrifter. Kursgruppen jobber for Utviklingsprogrammet aldring hos mennesker med utviklingshemming (UAU). Idédugnaden ga viktige bidrag til tanker og planer kursgruppen så langt har kommet frem til. I det videre arbeidet vil kursgruppens medlemmer; Tor Henriksen (LUPE), Helene Holand (NFU) Anne Berit Brandvold (Autismeforeningen), Lars Åge Hynne (tidligere NFU-medarbeider) og Britt-Evy Westergård (UAU) jobbe ut i fra det deltakerne foreslo på idédugnaden.

Utviklingsprogrammet aldring hos mennesker med utviklingshemming(UAU)

Det statlige prosjektet skal gjennomføre ulike tiltak for å bedre kvaliteten på de tjenester som blir gitt til eldre mennesker med utviklingshemming.

En skal øke kunnskap og kompetanse om aldring og utviklingshemming til personell som direkte arbeider med eldre personer med utviklingshemming En vil øke kunnskapen i norske kommuner om hva som er gode omsorgsmodeller og gode tjenester.

Gradvis skal tilbudet gjelde hele landet.

Flere undersøkelser og prosjekter blir utviklet. Kurs for eldre utviklingshemmede er et eksempel.

Mer informasjon:

Ring 33 34 19 50

Prosjektledere er Frode K. Larsen og Britt-Evy Westergård

Harriet Hansen viser det ferdige maleriet.

Fornøyde kunstnere

Utviklingshemmede får uttrykke seg med tegninger og maleri. De er kunstnere i utvikling.

Tekst og foto: Vidar Haagensen

Fire utviklingshemmede møter til maling og tegning en gang i uka. I dag er det bare Oda Lundberg og Harriet Hansen som er til stede. Begge er slitne i dag. De slapper av litt før de setter i gang. I dag maler de på staffeli. De forbereder seg. Først blander de farger. Så velger de pensler.

Tykkelse på papiret føler de når de stryker det mot kinnet. Inspirasjon er solsikker i en vase. De hører på klassisk musikk fra kassettpiller. Det er Bachs konsert for cello. Oda og Harriet konsentrerer seg. Snart er de oppslukt av arbeidet sitt.

Ruanne O'Donnell (bildet til høyre) er lærer for Oda og Harriet. Hun er kunstner. Hun har en fordel. Ruanne har et godt øye for uttrykket. Hun kjenner Oda og Harriet sitt særegne uttrykk. Hun oppmuntrer dem til å utvikle det. Oda og Harriet gir uttrykk for hvem de er i maleriene.

Det er i Harstad kunstforenings lokaler at de fire utviklingshemmede har fått tilbudet. Høsten 2004 startet de. Det var i mai Samfunn for alle traff kunstnerne i spe. Vi fikk se arbeider de hadde gjort og hvordan de hadde utviklet seg. Å betale en lokal kunstner for å undervise utviklingshemmede har vært en suksess.

Oda maler med store bevegelser på bildet. De ulike fargene blander seg i hverandre.

Oda bruker først pensler. Så fortsetter hun med hendene. Hun dypper hendene i malingen.

Oda i arbeid med maleri. Inspirasjonen foran.

Ein ny skulepolitikk

På eitt eller anna tidspunkt må vi stoppe opp og reflektere over det dårlege samsvaret mellom ideologien om den inkluderande skulen og praksisen i skulekvardagen!

Den forrige regjeringa greidde aldri å gi truverde til innhaldet i ein inkluderande skule. Til det vart gapet mellom dei fine måla og verkemiddele for store. Likeverdsbegrepet stod nok sentralt, men planane for, og gjennomføringa av, den tilpassa opplæringa vart for tilfeldig og lite fagleg. Når ein ikkje har ein lærarstab som er skulert til å ta dei nye utfordringane, blir det ein litt feil ende å starte i. I tillegg kom det nye læreplanar og prøver som ikkje tok omsyn til sjølve grunnideen om den inkluderande skulen, nemleg at tiltaka skulle omfatte alle. Eg vil igjen minne om Blomkomiteen sine omgrep om "tilhørighet i et sosialt fellesskap, delaktighet i felleskapets goder og medansvar for oppgaver og forpliktelser". Det var lite i Stortingsmelding 30 som peika i denne retninga.

Det såkalla "Kunnskapsløftet" for elevar og "Kompetanseløftet" for lærarar blir kanskje også ståande igjen like tomt som "det norske hus" (frå ei anna regjering). Vi må snarast kome bort frå ein praksis der fyndorda kjem først og så tiltaka i etterkant. Det er greitt nok at vegen blir til medan ein går, sjølv om NFU aldri har hatt eit slikt tilfeldig utgangspunkt. Det viktige

er at elevar blir henta der dei er og førte dit dei skal ut frå individuelle føresetnader. Då må ein i det minste vite i kva retning ein går. Slik dette vart praktisert, var retninga etter vår meining bort frå den inkluderande skulen.

Forskinga til no, sjølv om ein politisk sett kan velje å tolke alt til sin fordel ved å trekkje ut det ein vil, viser nok så eintydig at lite har endra seg dei siste åra. Klasseundervisninga dominerer framleis med nokre innslag av gruppeundervisning. Det skjer lite reell differensiering, mest tempodifferensiering, og det er lite tilpassa lærestoff og arbeidsformer. Det skjer også lite reelt samarbeid mellom lærarane i undervisningssituasjonen.

NFU har tidlegare sagt at spesialundervisningsbegrepet slik det er praktisert i dag er i strid med inkluderingsstanken. Den grunnleggjande feilen er at inkludering i stor grad har vore ei reform knytt til spesialundervisning og spesialpedagogikk. Slik "inkludering" blir brukt internasjonalt, ligg det at skulen skal tilnærme seg *alle* elevar ut frå same grunnhaldning og med same respekt for individuelt utgangspunkt. Dette har norske skulepolitikarar aldri gripe fatt i på ein seriøs måte. Resultatet har vorte at PPT-kontor melder at dei som har tent på den tilpassa opplæringa er elevar med middels prestasjonar og oppover. Dei som har tapt er dei som i mindre grad greie å tilpasse seg skulekrava slik dei blir praktiserte og i særleg grad elevar med lære vanskar. Til større lære vanskar til mindre effekt av tilpassa opplæring, seier dei.

Det er også symptomatisk at diskusjonen om den tilpassa opplæringa har dreia seg om dei såkalla "gråsone-elevane" og i svært liten grad om elevar som på ein klar måte må ha den tilrettelagde opplæringa. Dette har som konsekvens at læreplanen ikkje i nokon grad er tilpassa elevar med lære vanskar, dei nasjonale prøvene ekskluderer elevar med lære vanskar og innretninga frå Statpedsystemet og PPT-kontora går meir på systemnivå enn på individnivå. Det er ikkje arbeid ut kriterie for kva som er tilpassa opplæring og kva som til slutt bør ende opp i enkeltvedtak om spesialundervisning.

Dette er rett og slett diskriminering sett i system og eit system som Noreg burde vere skjemde av internasjonalt.

Det må vere eit paradoks at det er privatpersonar, interesseorganisasjonar og fagmiljø som må stå bak justeringa av det pedagogiske kartet for elevar med lærevanskar og ikkje i regi av departement eller direktorat som eit instrument der det blir spelt etter notar. Eg er glad i jazz, men ikkje som pedagogisk styringsmekanisme. Dette hindrar sjølvstendig ikkje lokal improvisasjon, men læreplan og rammer må vere like for alle.

Det vil alltid vere ei spenning mellom retten til utdanning, inkludering og kvalitet. I dette spenningsfeltet har aldri personar med funksjonshemming og deira organisasjonar vorte tatt på alvor. Internasjonalt seier funksjonshemma "Nothing about us without us!" Spørsmålet er om det er retten til utdanning eller inkluderingsaspektet som skal vere mest sentralt.

Og endå har ikkje debatten om høgskuleutdanninga kome på kartet: Når personar med lærevanskar no går gjennom vidaregåande skule på ordinære vilkår og ønskjer høgskuleutdanning: Stoppar inkluderinga der? (Som om inkluderinga i vidaregåande skule eksisterer!)

Målet er ikkje ein inkluderande skule. Målet er eit inkluderande samfunn. Dette må den nye regjeringa ta på alvor!

Vi er ikkje oppe og går endå! Vi har så vidt røyst oss!

*Steinar Sandnes
Landsstyremedlem og leiar
av opplæringspolitisk utval*

Antidiskrimineringslov

Personer med nedsatt funksjonsevne har i mange år kjempet mot diskriminering og manglende likestilling. Etter lang tids påtrykk ble det ultimo november 2002 opprettet et utvalg (Syse-utvalget) til å utrede styrking av det rettslige vernet mot diskriminering. Funksjonshemmede er av de grupper som i dag har et dårlig rettslig vern mot diskriminering.

Samarbeidsforumet Av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SAFO) er glad for at lovutvalget foreslår en egen lov mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) som skal gjelde generelt på alle samfunnsområder.

Hindre diskriminering

Den foreslåtte diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har til formål å sikre likeverd og fremme like muligheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne og å hindre diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Videre skal loven ha til formål å bidra til nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes. Reglene i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven skal gi et generelt vern mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne, både mot diskriminering som skyldes fordommer og mot diskriminering i form av mangelfull tilrettelegging.

I tillegg foreslår lovutvalget å innføre personlig assistanse og dagaktivitet som obligatoriske deler av kommunenes tjenestetilbud, gjennom endringer i sosialtjenesteloven. Disse forslagene er særlig innrettet for å

styrke likeverdet til mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse. Dessuten foreslås det at prinsippet om universell utforming tas inn i plan- og bygningslovens formålsbestemmelse.

Mangler to områder

SAFO mener den foreslåtte loven gir et godt vern mot diskriminering som skyldes manglende tilrettelegging av bygg, anlegg og uteområder, og mot holdningsbasert diskriminering som å bli nektet adgang til utesteder på grunnlag av funksjonsnedsettelse. SAFO er imidlertid skuffet over at loven ikke omfatter fysisk tilrettelegging på to viktige områder som offentlig transport og informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

Oppfordring

Universell utforming innebærer enkelt sagt brukbarhet for alle mennesker, uavhengig av funksjonsnedsettelse. SAFO oppfordrer regjeringen og Stortinget, som begge skal si sitt før loven eventuelt blir vedtatt, til å legge inn i loven at kravet om universell utforming også skal gjelde offentlige transportmidler og informasjonsteknologi.

SAFO understreker at Stortinget tidligere har vedtatt at regjeringen raskt må følge opp Syse-utvalgets arbeid. Hvordan partiene stiller seg til en antidiskrimineringslov, og hvor langt de vil gå i å beskytte funksjonshemmede mot diskriminering på de ulike samfunnsområdene, er noe SAFO vil utfordre alle partier på i den pågående prosessen.

*Geir Smeby
SAFO koordinator*

Brev fra Alv Magne

For tre år siden skrev vi om Alv Magne Tveitnes. Han fikk gå på privat videregående skole. Foreldrene mente det ville være best for ham. Svaret har de nå. Tre fantastiske år har Alv Magne hatt. I vår fikk vi brev fra Alv Magne og foreldrene. Under skriver Alv Magne om russetida si og tanker om høsten.

Hei

No er eg russ og har det veldig kjekt. Me hadde mange planleggingsmøter på Framnes. Der bestemte me kva me skulle gjere i russetida.

Me kjøpte russekle, It-kort og russekort. Russerevyen hadde me 11. og 12. mars. Eg var med i en sketsj som heitte Cubus-reklame. Det var kjekt.

Fyrste russeturen vår var til Sunnhordaland. Me var på møte på bedehus og var saman med andre ungdommar på Krik. Me var på russetreff i Kragerø. Det var masse sang og musikk. Me hadde det veldig kjekt på treffet. Me var på grillfest og i går

padla me til Kvamsøy. På Kvamsøy grilla me og kose me. Me sov i speidarhuset og padla heim i dag.

I morgon reiser me til Bergen på fotballkamp mellom Brann og Lillestrøm. Me har øvt på Brann-sangen. Etterpå skal me på grillfest i Arna. På 17. mai skal eg vere i Norheimsund. Det er siste gong eg skal gå i russekle. Me skal ha russebryllup etterpå, men då skal eg ha gartnarkle.

Russeprosjektet vårt er suppekjøkken i Loverzo i Russland. Me har samla inn pengar i heile vinter. Me hadde Talentiade, kiosk, kafé på foreldrehelgane og møte på bedehuset. Me har fått inn 600.000,-. No blir dei som får hjelp glade.

Det har vore kjekt å gå på Framnes. Eg har blitt kjent med mange andre og det har alltid vore kjekt på skulen på kveldstid. Eg har gode lærarar og lært mykje. Det er litt trist at skuletida på Framnes snart er slutt, men eg glede meg til Hjeltnes gartnariskule. Eg er glad for den gode hjelpen eg har fått og håpar dykk likar brev og bilete frå meg.

Helsing

Alv Magne

 Buskerud	Pizza Driver Vangsv.132, 2318 Hamar Tlf: 62 53 26 66	 Sør Trøndelag	 Troms
Nes Helsekost og Produkter Stasjonsgata 54, 3300 Hokksund Tlf. 32 70 00 46	IVAR BAARDSETH Mobilkran - Liftutleie Furuheim, 2390 Moelv Tlf. 62 36 68 05 Mob. 951 36 665	Haarberg & Larsen AS Vestre Rosten 84, 7075 Tiller Tlf. 72 89 35 00	Nilssen Bygginredning AS Seljestadv. 58, 9406 Harstad Tlf. 77 00 24 60
Vestfossen Servicesenter Shell 3320 Vestfossen	Brdr. Skolbekken Malerforretning A/S 2120 Sagstua - Tlf. 952 77 949	Alfa Elektro AS 7224 Melhus Tlf. 72 87 23 00	Rimi Storgt. 51 - Ringv. 26 Finnsnes
Tømmermester Thor Enoksen AS Spikkestad Tlf. 902 05 253 - 31 28 62 88	Aktør AS Industriv.9, 2212 Kongsvinger Tlf: 62 88 66 60 Fax: 62 88 66 61	Rissa Hotell AS Rådhusv. 15, 7100 Rissa Tlf. 78 85 08 50	Helgesen Maskin AS Ringv. 46, 9305 Finnsnes Tlf. 77 84 10 46 www.helgesen-maskin.as
Ole Gulsvik Graving Prestfoss - Tlf. 952 14 113	Hydro Texaco Vallset Trafikksenter 2330 Vallset - Tlf. 62 58 70 60	Delprodukter AS Moav. 8, 7228 Kvål	TROMSREGNSKAP AS Boks 3381, 9276 Tromsø Tlf. 77 67 61 00
Gunvald's kjøkken Stopp og spis hos oss! 3570 Ål, Hallingdal - Tlf. 32 08 42 50	Løten Helsetun Sykehusv. 10, 2340 Løten Tlf. 62 50 80 00	ASTI AS Trøndelag Industrielektronikk Tlf. 73 81 00 81 Fax: 73 81 00 91 Mail: asti@asti.no Web: www.asti.no	Hamco Bygg AS Rossfjordstraumen Tlf. 77 87 01 23 www.hamcobygg.no
Midt Nett Buskerud Nedmarken - 3370 Vikersund Tlf. 32 78 32 78	Tyllidalen Snekkerverksted 2510 Tyllidalen Tlf. 62 48 60 28	Maxbo Selbu 7580 Selbu Tlf. 73 81 04 40	Troms Folkeblad AS Ringv. 25, 9300 Finnsnes Tlf. 77 85 20 00
Hobbelstad & Rønning AS 3300 Hokksund Tlf. 32 75 30 44	 Nordland	Bygger'n Orkdal Laksjøra, 7300 Orkanger Tlf. 72 47 97 60	Dental Design AS Storgt. 21, 9300 Finnsnes Tlf. 77 84 65 36
VA-RA Regnskapsservice 3340 Åmot	Hurtigruten Ofoten og Vesterdales Dampskipsselskap asa Tlf. 76 96 76 93	 Møre og Romsdal	KOLO VEIDEKKE Andslimoen, 9325 Bardufoss Tlf. 77 83 05 80
Odd Hovelsrud & Co Hyggenvn. 21, 3440 Røyken Tlf. 31 28 55 15 - Mob. 952 20 671	Saltdal kommune 8250 Rognan Tlf. 75 68 20 00	Kunderregnskap Rauma A/S Jernbanegt.4, 6300 Åndalsnes Tlf: 71 22 79 50	 Nord-Trøndelag
Golberg AS Aut. mask. entreprenør 3550 Gol Mob. 481 52 210	 Oppland	AUTOSERVICE AS 6511 Kristiansund Tlf. 71 57 17 00	Midt-Norge Regnskap AS Kjøpmannsg. 22, 7500 Stjørdal Tlf. 74 80 50 82
Hønefoss Steinindustri * Støtter NFU *	Lillehammer Motorcentral AS Industrigt. 58, 2619 Lillehammer Tlf. 61 27 16 60 Mob: 99 53 17 30	Ekornes Møbler Bankv. 14, 6200 Stranda Tlf. 70 25 52 00	NOBØ ELECTRO AS Pb. 16, 7501 Stjørdal Tlf. 74 82 91 00
Kongsberg Ferdigbetong Tlf. 32 72 22 70	Brandbu Apotek 2760 Brandbu Tlf. 61 33 48 60	Tannlege Oddbjørn Blindheim Pb. 14, 6099 Fosnavåg Tlf. 70 08 85 32	Nerøy Apotek 1 Kolvareid Tlf. 74 38 23 20
Bygdeposten Midt i Buskerud 32 78 34 40	Jevnaker Omsorgs- og Rehabiliteringssenter Ole B. Bergsvei 1, 3520 Jevnaker Tlf. 61 31 59 00	Midthaug Brødrene A/S 6453 Kleive Tlf: 71 20 15 00	ActiveNurse AS Stokkanvegen 2, 7500 Stjørdal Tlf. 23 89 73 73 • www.activenurse.com
 Hedmark	SAMARBEIDENDE REVISORER AS Strandgt. 17 2815 Gjøvik Tlf. 61 13 41 00	 Kontoradresse: Rosenkrantzgt. 17, 3018 Drammen Postadresse Postboks 1034, 3001 Drammen Tlf. 32 83 04 15 Fax. 32 83 16 84 www.doi.no	
Nord-Odal kommune 2120 Sagstua Tlf. 62 97 81 00	Lillehammer Asvo AS Storgt.78. 2609 Lillehammer Tlf. 61 26 94 88		
Kvinneuniversitetet 2340 Løten • www.kvu.hm.no Tlf. 62 54 74 60 Fax. 62 54 74 61	Frank Ivar Eriksen Elgv. 23, 2830 Raufoss Tlf. 90 18 35 16		
Utstillingsplassen Eiendom AS Vangsv. 111, Postboks 403 2303 Hamar - Tlf. 62 54 00 50	Gjøvik Mekaniske Verksted AS Sivesindv. 12, 2834 Hunndalen Tlf. 61 17 15 33		
Åker Herrefrisørsalong Todderudvn. 13, 2322 Ridabu Tlf. 62 52 43 61	Moelven Mjøsbruket AS 2836 Biri Tlf. 61 14 52 00	 Nedre Eiker Kommune www.nedre-eiker.kommune.no Tlf. 32 23 25 00 - Fax. 32 23 25 99 Trygghet-Service-Livskvalitet	
Svartbekk-Kroa AS 2411 Elverum Tlf. 62 41 37 50	Jevnaker Fysikalske Institutt Storgt. 15, 3520 Jevnaker Tlf. 61 31 11 31		

 <i>Akershus</i>	VINN as Hallingdal Støtter NFU lokalt	 <i>Nordland</i>	 <i>Oppland</i>
 BYGGMAKKER Ski Bygg A/S Kjeppestadvn. 44, 1400 Ski Tlf. 64 85 46 00 - Fax 64 85 47 50	Eiker Husbygg <i>entreprenør, tømrer og murer</i> John Richard Øen 916 38 810 Erik Brekka 906 87 311	 Vefsn Kommune 8654 Mosjøen Tlf: 75 10 10 00 Fax: 75 10 10 01	 RØRLEGGERFIRMA Øystein Lien & Co as VANN VARME SANITÆR Tlf. 930 99 765
Sæther Elektriske A/S Nittedalsgt. 31, 2000 Lillestrøm Tlf: 63 80 40 60 Fax. 63 81 04 50	 <i>Aass</i> • Norges eldste bryggeri •	 FARVEGLEDE ROGNAN Kirkegt. 14, 8250 Rognan Tlf. 75 69 06 50	 NORDBOHUS HLV Postboks 50, 2751 Gran, Besøksadresse: Stenberggården Tlf. 61 33 96 30 Fax. 61 33 96 31 www.nordbohus.no
 <i>Buskerud</i>	 <i>Hedmark</i>	 Nesna kommune Tlf. 75 06 70 00 Fax. 75 06 70 01	 <i>Troms</i>
Hellefoss AS Tlf. 32 25 22 00 - Hokksund Bokpapirprodusent	 KB elektro a.s. Sørbygdav. 30, 2335 Stange Tlf. 62 57 28 58 Fax. 62 57 30 32	 <i>Oslo</i>	 LENVIK KOMMUNE 9300 Finnsnes Tlf. 77 87 10 00
Olaf Helge Ask Elektroinstallatør Elkonor	Maskiner for ethvert oppdrag SENDERUD AS Arnsteins veg 2, 2407 Elverum Tlf. 62 41 14 33 Faks. 62 41 56 30	Job Consult A.S Autorisert Regnskapsførerselskap Pb. 9264 Grøndland Grøndland 4, 0134 Oslo Tlf. 23 16 33 40 - post@jobconsult.no	Tom`s Rørleggerservice Ring når du vil: Få problemet løst raskt Vi har god service og oppfølging Bli fornøyd 905 46 873
Norsk Formularindustri Mjøndalen Se våre tilbud på: www.nfias.no	STOVER AS Gammelbruv. 15, 2406 Elverum Tlf. 62 41 90 00 Fax 62 41 90 10	 CityMaid <i>Flyttevask og faste oppdrag</i> Tlf. 23 24 76 00 Fax. 23 24 76 01 Få tilbud på www.citymaid.no	Asbjørn Aulie Lompebakeri AS Vikollv. 6 A 3050 Mjøndalen Tlf. 32 87 62 78
Byggmester Ingar Bjurstrøm • Mesterhus • Tlf. 900 31 643 - 32 87 08 97	 Marisagv. 8 2390 Moelv Tlf. 62 33 17 00 Fax. 62 36 90 30 Mob. 905 10 499	 TVETER <i>Data og lesetekniske hjelpemidler</i> for blinde og svaksynte Akersbakken 12a, 0172 Oslo Tlf. 23 32 75 00 - Web: www.bojo.no	Møller Romerike AS Avd. Skedsmo Hvamstubben. 8 2013 Skjetten Tlf. 24 03 26 00 Fax. 24 03 26 99
Røste og Olsen Bilverksted • Syretårnet 31 • Drammen Tlf. 32 89 30 08 www.rosteolsen.no	 <i>Hordaland</i>	 <i>Telemark</i>	
Grøtåsen og Andersen ANLEGGSGARTNERE *Ta kontakt i dag* Autorisert NAML	Espevær Gjensidige Assuranseforening 5444 Espevær. Tlf. 53 42 42 39	 Block Watne Åpningstider: Man.-fre: 8.30-16.00 Heddalsvn. 26, 3674 Notodden Tlf. 35 01 63 30	
 TOM'S BILBEREINGING 3570 Ål *24 timers assistanse* Små og store biler Berging for NAF Tlf: 91 88 10 00 - 32 08 10 00	 <i>Nord-</i> <i>Trøndelag</i>	Ramberghjørnet Service-senter AS Storgt. 91, 3674 Notodden Tlf. 35 01 07 76	Ortopediteknikk A/S <i>Vi har alt innen</i> <i>ortopediske</i> <i>hjelpemidler</i> Ryensvingen 6 0680 Oslo Tlf. 23 03 56 00 www.ortopediteknikk.no
 MYHRE BRØNNBORING Autorisert entreprenør Brønnboring Pb. 1106, Flattum, 3501 Hønefoss Tlf. 32 11 44 80 Fax 32 11 44 81	 balstad eiendom as Wesselv. 5, 7500 Stjørdal Tlf. 74 82 29 51	VETLESEN STILLAS AS Pb. 64, 3902 Porsgrunn Tlf. 35 93 09 20 Støtter NFU lokalt	

PROSJEKT PARTNER

- Byggteknikk
- Prosjektadministrasjon
- Byggeledelse

Tlf: 75 54 87 00
Faks 75 54 87 10
firmapost@prosjektpartner-bodo.no
Gamle riksvei 1, 8008 Bodø
P.b. 1363 - 8001 Bodø

STJØRDAL KOMMUNE

Kjøpmannsgt. 9
7500 Stjørdal
Tlf. 74 83 35 00
Fax. 74 83 35 09
www.stjordal.no

Folkedal Isolering AS

Vi støtter det viktige arbeidet NFU gjør!
Tlf. 916 28 505
Fax. 32 87 17 15

TJENESTER FOR FUNKSJONSHEMMEDE

I forbindelse med ny administrativ organisering i Stange kommune f.o.m. 2003, ble virksomheten Tjenester for funksjonshemmede etablert. Virksomheten skal yte tjenester til utviklingshemmede som er leietaker i 52 omsorgsboliger samlokalisert i 12 bofellesskap. Videre gir virksomheten tjenester til utviklingshemmede i egen bolig eller som er leietagere i kommunens øvrige boligmasse.

Virksomheten skal i samarbeide med andre aktuelle virksomheter kartlegge behov, planlegge og gi nødvendig kommunalt tjenestetilbud til utviklingshemmede spesielt og funksjonshemmede generelt.

Vår kontoradresse er Vika, Åkershagan, 2312 Ottestad, telefon 62 58 56 00.

Maskineier Geir Haugen

3534 SOKNA
Alt innen:
Graving - Planering
Vei - Vann - Kloakk
Tlf: 917 89 310

TAK OG BLIKKARBEIDER

KETIL PEDERSEN

Bjastad - 1408 Kråkstad

TLF.: 64 86 38 97
Mobil: 90 79 93 28

MED EGEN
LITEN TAKBUTIKK

NIBU AS

Industriv. 3,
3430 Spikkestad
Tlf. 31 29 75 75
fax. 31 29 75 99
www.nibu.no
E-mail: nibu@nibu.no

Nibu AS er Norges ledende leverandør innen:

- Dørvridere - Knøtter og håndtak
- Monteringsdetaljer - Hengsler og skinner
- Skapinnredninger - ISE motorfallsvernere
- BLANCO oppvaskbeslag og blandedbatterier

Espa og Tangen Taxi

2338 Espa
90 17 22 10

Høgskolen i Lillehammer
Tlf. 61 28 81 02
www.hil.no

Norservice Bil er totalleverandør av tjenester til deg og din bil. Biltilpassing er vårt hovedområde.

Det er viktig at funksjonshemmede får individuelt tilpasset sin hverdag, spesielt i bilsammenheng, der sikkerheten er en viktig faktor. Vi i Norservice Bil har lang erfaring med individuelt tilpassing og ombygging av person- og varebiler, uansett funksjonshemming. I tillegg til biltilpassing utfører vi:

Bilombygging
Serviser
Ordinære reparasjoner
EU-kontroller

Oppretting
Lakkering
Bilpleie
Bilinnredninger

Fysioterapeuter, ergoterapeuter, hjelpemiddelsentraler og trykkekontorer, samt private aktører benytter våre tjenester og vårt utprøvningscenter for biler og utstyr. Spesielt nevner vi Reclano bilstoler, som kan tilpasses individuelt. Har dere behov for gasspedal som betjenes av venstre fot, eller lettere servostyring, elektrisk gass, brems, styring, heiser eller andre hjelpemidler utfører vi oppdraget. Kort sagt, vi skreddersyr bilen etter deres ønsker og behov.

Vi samarbeider med 34 autoriserte verksteder i Norge.

Har du behov for informasjon om deres muligheter til å få dekket ombyggingskostnadene over Trykkesystemer? Vi hjelper deg gjerne.

Kontakt oss på telefon 73 84 29 90 på dagtid eller benytt vår 24 timers vakttelefon 990 41 661 ved nødhjelp.

Vårt hovedkontor er i Trondheim.
Adresse: Jarleveien 12 - 7005 Trondheim

Norservice er en industri- og servicebedrift med 240 ansatte. For ytterligere informasjon se www.norservice.no/bil

NORSERVICE
BIL

Se vårt nett sted
www.nfunorge.org

COOP
Sør-Gudbrandsdal

www.coop-sg.no

RINGEBU - FÅVANG - TRETEN - ØYER
61281880 - 61282103 - 61276281 - 61276060

STJØRDAL

Transportsentralen
Stjørdal A/S

Havneg. 7500 Stjørdal
Tlf. 74 82 95 95

Eiker vekst AS

Ryghgata 6, 3050 Mjøndalen
Tlf. 32 23 68 80
www.eikerasvo.no

Handle med hodet
og hjertet!

**Vestfossen
Catering**

Elsa Henriksen - 3320 Vestfossen
Tlf. 32 75 71 47
Middag og selskaper etter
Deres ønske!
Kvalitet, rikelige porsjoner,
gunstige priser!

Ortopediteknikk A/S

Vi produserer og
tilpasser alt av
ortopediske
hjelpemidler

Timebestilling

51 88 56 60

Fax. 51 88 56 61

Breidablikkv. 3 B,
4017 Stavanger

E-post:

stavanger@ortopediteknikk.no
WEB: www.ortopediteknikk.no

Avd. Sentralsykehuset (SiR)
Avd. Sandnes Sykehus
51 66 44 83

**Bodø Energi
- fordi...**

... vi er en aktiv
økonomisk støttespiller
for lokale lag og
foreninger. Det er du
også - hver gang du
bruker strøm fra
Bodø Energi!

Vil du være med å
styrke lokale
lag og foreninger?
www.bodoenergi.no

Bodø Energi

Øygarden kommune

Spørsmål vedkomande
utviklingshemma i kommunen kan rettast til:
Sosialtjenesta, helse og helsesenteret

5336 Tjeldstø

Tlf. 56 38 21 50 - Fax 56 38 21 51

Gjer som oss, støtt dei utviklingshemma

**Modum
Kommune**

3370 Vikersund
Tlf. 32 78 93 00

Slaattune Trevare
Oredalen, 3810 Gvarv
Fax: 35 95 55 41 - Mob. 95 94 38 71

Advokat Petter Kramås

ADVOKATFIRMAET HESTENES OG DRAMER & CO

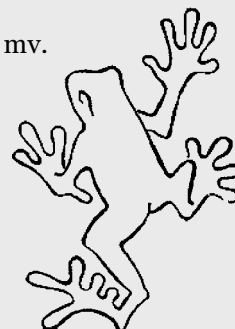
Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede:
Sosial- og helsetjenester, trygd, spesialundervisning, erstatning, arbeidsrett, arv og testament mv.

Besøk oss på våre nettsider - www.hestenesdramer.no

Her finner du også nyttig informasjon, artikler og lenker.

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende samtale – eller send oss et brev eller en mail!
Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag. Vi kan søke om fri retts hjelp for deg.

HOVEDKONTOR: Møllergaten 4, 0179 Oslo, telefon 24 14 53 50
FILIAL I SON / AKERSHUS: Storgaten 54, 1555 Son, telefon 64 95 04 13
petter.kramaas@hestenesdramer.no

Håndlagde Bjørkeprodukter

Med utgangspunkt i norske tradisjoner har vi utviklet en serie produkter til dekkning av bordet for både hverdag og fest. Serien inneholder også utskjærte gaveprodukter til nytte og glede.

Tlf. 63 85 41 00

Neverstua

LEKER FOR ALLE

Varenr 84087004 Aktivitetsenter.

Tosidig aktivitetsenter i tre som gir taktile, visuelle og auditive stimulanser. Gir mye respons uten å kreve mye av brukeren.

Varenr 84087005 Roterende reflekskule.

Gode refleksjoner gir kraftig effekt. Bruk gjerne sammen med en spot. Krever svak berøring for å rotere.

Varenr 84087006 Speil og bjellekarusell.

Vår bestselger, god å ta i og gir kraftig respons ved svært liten aktivitet.

Musikalsk eventyr kr 448,-

En leke/spilledåse som skaper glede og stimulerer til gjentatt aktivitet. Stor respons på liten aktivitet.

A/s Riktige Leker

Boks 1557 Vika

0117 Oslo

Tel 2201 7850 Fax 2201 7853.

www.riktigeleker.no og ordre@riktigeleker.no

Nå er vi i Drammen!

Kontakt oss her:

Telefon: 32 26 26 00

Besøksadresse:
Grønland 1

www.husbanken.no

Husbanken

gjensidige.no

GJENSIDIGE

DER DU ER

Med Gjensidige er ditt forsikringskontor aldri langt unna.

Kontakt oss på 03100, se gjensidige.no eller kom innom vårt kontor på Melhus.

Hurum & Røyken Taxi BA

Tlf. 05060 - Dir.tlf. 32 79 61 00

Haraldvangen

Tlf. 63 98 81 00
E-post: booking@haraldvangen.no
www.haraldvangen.no

Eidene

Tlf. 33 30 32 32
E-post: post@eidene.no
www.eidene.no

Merket

Tlf. 61 36 40 05
E-post: booking@merket.no
www.merket.no

VELKOMMEN TIL OSS !

- kontakt oss for et godt tilbud
- vi kan skreddersy opplegget for dere !

**Spesielt tilpasset funksjons-
hemmede og rullestolbrukere**
Aktiviteter tilpasset alle funksjons-
nivå - ledet av dyktige aktivitetsledere

**Julebord • Weekendopphold
Nyttårsopphold • Påskeopphold
Kurs & konferanser • Ukesopphold**
Vinteropphold med ski, egen
akebakke, scooter, pulk og mer!

Spesialoptikk er et firma som tilbyr tjenester for svaksynte og synshemmede.

- optiske hjelpemidler

- datahjelpemidler

- Tilrettelagte arbeidsplasser

- luper, briller , kikkerter

Velkommen til www.spesialoptikk.no

- proteser
- ortoser
- korsetter
- fotsenger og innlegg
- ortopedisk fotstøt
- barnehjelpemidler
- sits

Å være et helt menneske, er å føle seg som et.

OCH
OCH ortopedi AS
www.och.no

Oslo & Akershus 23 28 82 00	Østfold 69 30 17 70	Telemark 35 56 15 50
Oppland 61 24 73 30	Møre & Romsdal 70 10 06 70	

BECKMAN LUNDEVALL REVISJON AS

Revisjon • Rådgivning

Tlf. 22 78 28 00

www.blrevisjon.no

Legg Høst-konferansen til Molde!

Nordvestlandets mest spektakulære Kultur- og Konferansehotel

- Kurs/konferanse for inntil 800 personer i plenum
- Tilsammen 169 rom
- Mange spennende aktivitetsmuligheter

RICA Rica Seilet Hotel
Gideonvn. 2 • 6412 Molde
Tlf: 71 11 40 00 • Fax: 71 11 40 01
E-post: rica.seilet.hotel@rica.no

www.rica.no

Maleriet er av Vigdis Grøtli. Vi har presentert henne som kunstner tidligere i Samfunn for alle.

Kontakt oss!

Landsstyret

Forbundsleder

Helene Holand
22 39 60 50/91 12 24 59
helene@nfunorge.org

Nestleder

Gunn Strand Hutchinson
91 33 82 99
gunn.strand.hutchinson@hibo.no

Steinar Sandnes

57 00 92 46
steinar.sandnes@c2i.net

Hilde T. Skumsrud

61 17 23 55
hilde-ts@frisurf.no

Alf Anvedsen

52 71 21 27
alf.anvedsen@
haugesund-sparebank.no

Tor Eikeland

90 11 80 75
tor.eikeland@trygdeetaten.no

Kari Melby

33 77 95 65
kar-melb@online.no

Nasjonalt

**Norsk Forbund for
Utviklingshemmede**

Pb 8954 Youngstorget
0028 Oslo
Besøksadresse:
Youngstorget 2a, 7. etage
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60

post@nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417
Postgiro: 0814.30.50085
NFUs gavefond: 8200.06.35673

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

Sporveisgaten 10, Etg. 4
0354 OSLO
22 69 54 10
info@nfu-oslo.no

NFU Akershus Fylkeslag

Postboks 33
1914 YTRE ENEBAKK
66 81 91 95/64 92 62 53
tbh@bluezone.no

NFU Østfold Fylkeslag

Vinjesvei 16 A
1605 FREDRIKSTAD
69 31 98 63
nfu-ostfold@fredrikstad.online.no

NFU Hedmark Fylkeslag

v/Eva Olsen Høisveen
Ringsakervegen 38
2380 BRUMUNDDAL
62 34 09 14/48 19 39 60
eo-ho@online.no

NFU Oppland Fylkeslag

v/Anne-Lise Arnkværn
Bankgata 19 g
2609 LILLEHAMMER
61 25 28 10
ala@nesodden.com

NFU Buskerud Fylkeslag

Kontakt ved lokallag

NFU Vestfold Fylkeslag

Baglergt. 3
3111 TØNSBERG
33 33 30 88/91 19 24 87
nfu.vf@frisurf.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Arild Kvitsand
Ødegårdsfeltet 37
3810 GVARV
35 94 93 16/99 63 60 40
arild.kvitsand@c2i.no

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Solveig Lohne Ørum
Solheimsvn. 11
4817 HIS
37 01 13 05/92 85 48 55
sl-orum@online.no

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan Harald Lilledrange
Meiseveien 4
4400 FLEKKEFJORD
38 32 38 69/90 77 26 68
reklame@rt.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Ryfylkegt. 22
4014 STAVANGER
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Boks 13
5838 BERGEN
56 14 31 58
nfehordaland@yahoo.com

NFU Sogn Og Fjordane Fylkelag

v/ Gunhild Skinlo
Boks 118
6821 SANDANE
57 86 54 66/47 60 59 84
gunhildterese@hotmail.com

NFU Møre Og Romsdal Fylkeslag

Postboks 9140
6023 ÅLESUND
70 17 29 15/92 08 31 04
nfumr@adsl.no

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

v/Steinar Nyland
Tjurrupynten 20
7227 GIMSE
72 87 12 66/93 09 28 54
s.nyland@online.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Turid Inderberg
Postboks 304
7600 LEVANGER
74 05 28 41/95 04 73 13
turid.inderberg@levanger.
kommune.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48/91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms Fylkeslag

v/Solveig Nylund
9304 VANGSVIK
77 85 32 72/77 85 46 74
leder@nfu-troms.org

NFU Finnmark Fylkeslag

v/Aud-Inger Onshuus
Myrseth 27
9518 ALTA
78 44 03 66/41 20 67 65
inge-ons@online.no

Wenche Andreassen
Født i Namsos 1948
Bor og arbeider i
Namsos

Teknikker: Da Wenche Andreassen startet med billedkunst malte hun kun sirkler i ulike farger. Gradvis er motivene og repertoaret blitt utvidet. Hun bruker i dag stoffmaling og arbeider med pensler i ulike størrelser. Hun maler ofte svært vått, slik at fargene blandes på stoffet, flyter over i hverandre og gir vakre nyanser og glidende overganger. Hun blåser også fargene utover med sugerør. Hun bolttrer seg og leker med farge og form, og skaper detaljrike uttrykk som appellerer til fantasien hos

betrakteren.

Wenche Andreassen verbale språk er lite utviklet. For nærpå personer virker det som om hun kommuniserer gjennom bildene sine. Hennes søster opplever at malingen øker konsentrasjonen og reduserer Wenche sin angst, noe som har vært med på å redusere bruk av medisiner og tvangstrøyer/remmer. Hun oppfattes som langt mer harmonisk etter at hun startet med kreative aktiviteter og flyttet til egen bolig.